

แนวคิดในการพัฒนาโครงข่ายที่ว่างของเมือง และพื้นที่ที่ถูกกลืนอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีศึกษาในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อริยา อรุณินท์

บทนำ

ปัจจุบันรูปแบบของการพัฒนาเมืองของกรุงเทพมหานคร หากสังเกตจะพบว่า ถูกใช้สอยพื้นที่เพื่อโครงการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการของเมือง โครงการด้านการจราจรและขนส่ง ซึ่งล้วนก่อให้เกิด พื้นที่ที่ถูกกลืน ในที่นี้หมายถึงเศษของแปลงที่ดินที่มีขนาดเล็ก แคบ ยาว อันเกิดจากระยะถอยร่นตามกฎหมาย (set back), เขตทาง (right of way - R.O.W) ของถนน คู คลอง ลำรางสาธารณะ ทางรถไฟ เป็นต้น หรืออาจเกิดจากการ สร้างสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ เพื่อวัตถุประสงค์หนึ่ง แต่หากใช้มาตรการทางการจัดการ สิ่งแวดล้อมเมืองที่เหมาะสม สามารถใช้ประโยชน์กับพื้นที่นั้นได้ในอีกระดับหนึ่ง (Multilayer space-use) ซึ่งแนวคิดลักษณะนี้เป็นแนวทางในการพัฒนาวางแผน การใช้พื้นที่ที่ซับซ้อน เป็นแนวทางในการออกแบบพัฒนาโครงการในยุคใหม่ที่นับวัน จะมีปัญหาการเติบโตของเมือง มีปัจจัยทางกายภาพ การจัดการและสังคมที่เข้ามา เกี่ยวข้องในพื้นที่มากขึ้น

จะเห็นได้ว่าพื้นที่ในกรุงปารีสมีการเติบโตพัฒนามาจากริมแม่น้ำแซน (Seine) พื้นที่ส่วนใหญ่มีการควบคุมการเจริญเติบโต และมีแบบแผน เป็นระยะๆ มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1853 เรียกว่า “Modernization of Paris by Baron Haussman” (ค.ศ. 1809-1891) แผนการพัฒนาของฮอสส์มาน (Haussman) เป็นการจัดพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาความแออัดปราศจากสุขอนามัย โดยขยายถนนให้กว้างขวางสง่างาม เรียกว่า Boulevard จัดระเบียบของอาคาร โดยใช้แกนและแนวกริด ปรับปรุง ระบบน้ำดี การระบายน้ำเสีย และการจัดสร้างสวนสาธารณะ เป็นพื้นที่สีเขียวของเมือง ผ่านมาถึงช่วงที่ประธานาธิบดีฟรังซัวส์ มิตเตอร์ร็องด์ (Francois Mitterrand - ค.ศ.1981) ขึ้นบริหารประเทศ พัฒนาจนเป็นปารีสในปัจจุบัน พื้นที่ส่วนใหญ่ ของกรุงปารีสถูกใช้สอยอย่างเต็มที่เกือบทุกตารางเมตรถูกวางแผนการใช้ที่ดิน อย่างมีระบบ เพื่อประโยชน์ใช้สอยในด้านต่างๆ ประธานาธิบดีมิตเตอร์ร็องด์ เป็นผู้ริเริ่มการปฏิสังขรณ์เมืองครั้งใหญ่อีกครั้ง เขากำหนดแผนงานที่ยิ่งใหญ่ เรียกว่า Francois Mitterrand's Grand Travaux (Great Work Scheme) มีการริเริ่มการจัดระบบพิพิธภัณฑ์ของเมือง เริ่มที่ลูฟร์ (Louvre) พิพิธภัณฑ์ออร์เซ (Musee d'Orsay) และอนุสรณ์สถานคต เช่น Opera de la Bastille, เมืองวิทยาศาสตร์ (The Cite des Sciences - Parc de la Villette), เมือง La Defense / Grande Arche, หอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น

การแบ่งโซน และระบบสวนสาธารณะ (park system)

พื้นที่ของกรุงปารีสถูกแบ่งเป็น 20 โซน โครงข่ายของพื้นที่สาธารณะ ถูกจัดวางกระจายเป็นจุดๆ มีรัศมีการให้บริการครอบคลุม การเข้าถึงในระดับชุมชนโดยรอบ (โซน) อีกทั้งมีพื้นที่ว่างแหวนของถนน ทางด่วน และแถบของพื้นที่สีเขียวโอบล้อมบอกระเบียงเมืองเชื่อมด้านตะวันออก และตะวันตกสุดที่เป็นที่ตั้งของสวนสาธารณะขนาดใหญ่ ตำแหน่งของ พิพิธภัณฑ์ อาคารสำคัญ และอนุสาวรีย์ต่างๆถูกกำหนดให้สัมพันธ์กับระบบเครือข่ายสวนสาธารณะ และนับเป็นพื้นที่โล่งว่างสาธารณะ (public space) ที่ให้คุณค่าแก่ชุมชนเมืองในแง่สังคม ศิลป วัฒนธรรม การได้มาซึ่งพื้นที่เหล่านี้เป็นการยาก แต่แนวทางการจัดการของกรุงปารีสสามารถนำเอารูปแบบการพัฒนาและบริหารเมืองมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่เด่นมากได้แก่ ซัค (ZAC¹) ขอบเขตพื้นที่ของซัคจะถูกกำหนด โดยกรรมการของเมือง มีระเบียบและกฎหมายพิเศษกำกับกับการพัฒนา การบริหารงานของซัค มีทั้งแบบบริษัทกึ่งราชการและเอกชนเต็มตัว ซึ่งทำสัญญากับภาครัฐ วัตถุประสงค์หลักของซัคถึงแม้จะมุ่งเน้น ด้านการพัฒนาที่พักอาศัยและเขตหาประโยชน์ แต่ซัคแต่ละประเภท ก็มักนำเสนอแนวคิดด้านระบบสาธารณูปการที่เหมาะสมอย่างครบถ้วน เช่นการจัดสรรพื้นที่สวนสาธารณะและสันทนาการ โรงเรียน พิพิธภัณฑ์ ให้ประโยชน์ในแง่สังคมระยะยาวต่อชุมชนนั้น และตัวเมืองโดยรวมด้วย ตัวอย่างซัคที่มีการพัฒนาพื้นที่ที่น่าสนใจได้แก่ ซัคบริเวณริมน้ำแซน ซึ่งพื้นที่เดิมเป็นพื้นที่โกดังเก็บไวน์เพื่อขนส่ง ซึ่งเดิมตั้งอยู่ชานเมือง แต่เมื่อพื้นที่เนื้อเมืองขยายกว้างออกไป จึงได้พัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย ที่เป็นศูนย์ที่สำคัญแห่งใหม่ของเมือง มีการจัดสร้างสวนสาธารณะ (ดูรายละเอียดในสวนสาธารณะเบอร์ซี) หอสมุดแห่งชาติ สถานีและ สายรถไฟเส้นใหม่ขึ้นในพื้นที่ทำให้พื้นที่เมืองส่วนนี้เปลี่ยนการใช้สอย เป็นในรูปแบบที่มีคุณค่าต่อเมืองมากขึ้นส่งเสริมระบบเครือข่ายของ พื้นที่สวนสาธารณะจนสมบูรณ์

1. แสดงการแบ่งพื้นที่ในกรุงปารีสออกเป็น 20 โซน มีการกำหนดตำแหน่งสถานที่ที่สำคัญของเมือง
2. โครงข่ายที่ว่างพื้นที่สีเขียวของเมืองปารีส สัมพันธ์กับ แหล่งท่องเที่ยว และสถานที่สำคัญของเมือง

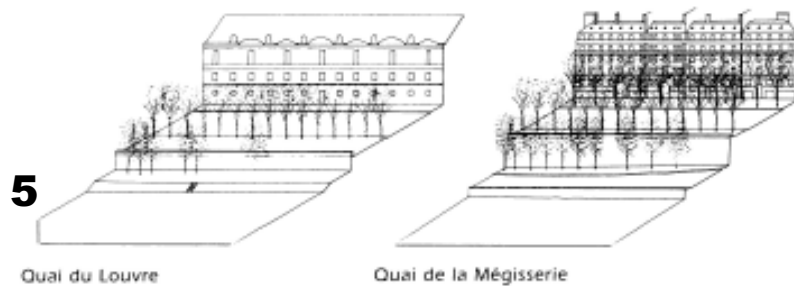
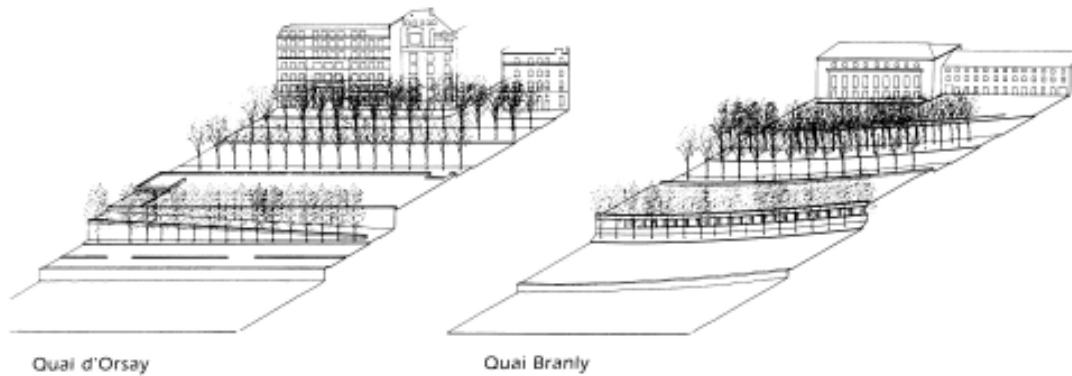
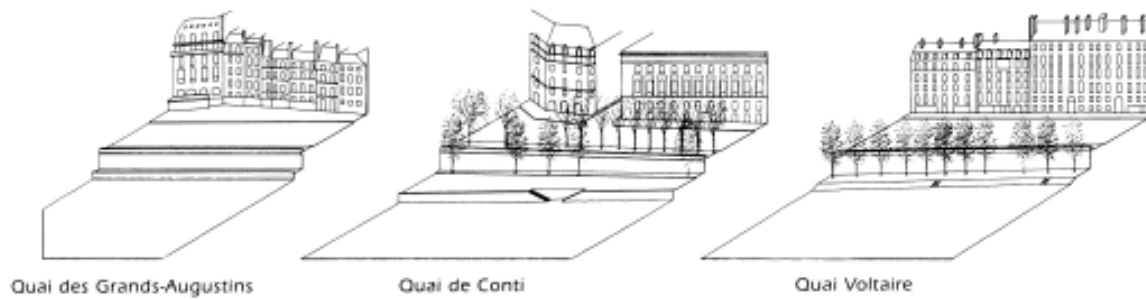
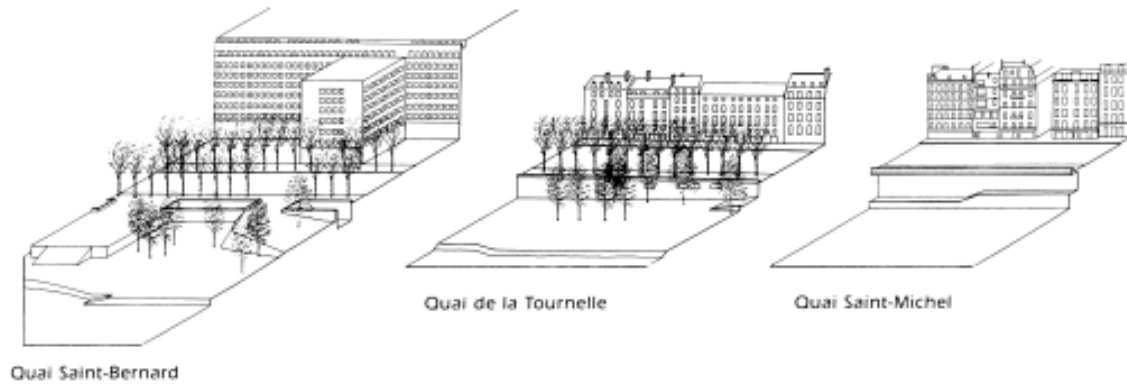
¹ Zone d'Aménagement Concerté หรือ Zone of Concerted Development

พื้นที่ริมน้ำแซน (Seine Riverfront)

จากอดีต แม่น้ำแซนเป็นแม่น้ำสายหลัก ที่ตั้งของส่วนใจกลางกรุงปารีส บริเวณโบสถ์นอตเตอ์ดัม (Notre-Dame) และเกาะ Ile de la Cite กิจกรรมสองฝั่งแม่น้ำด้านเหนือและใต้ที่มีชีวิตชีวามาตั้งแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นการลั่นฆานการ การค้า พิธีภักดิ์ การจราจรขนส่งทางน้ำ-ทางบก รวมถึงการก่อสร้างถนนสองฝั่งแม่น้ำในยุคหลัง ตำแหน่งของสะพานเก่า (Pont) และท่าหน้า (Quai) กระจายอยู่ตลอดลำน้ำส่วนที่ผ่านกรุงปารีส เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้บรรยากาศของแม่น้ำแซนไม่มีวันตาย แม้จะมีถนนขนานขวางกั้น การเข้าถึงจากเมืองทั้งสองฝั่งแม่น้ำ และจากเหตุผลทางวิศวกรรมที่จำเป็นต้องมีการยกระดับขอบตลิ่งของแม่น้ำแซนขึ้นมาเพื่อป้องกันน้ำท่วม ทำให้การออกแบบพื้นที่ส่วนท่าหน้าต่างๆ มีลักษณะที่น่าสนใจหลากหลาย พื้นที่เขตทางของแม่น้ำแซนถูกใช้อย่างอเนกประสงค์ เป็นทั้งถนน ทางรถไฟใต้ดิน แนวระบบ สาธารณูปโภค แต่การออกแบบได้นำแนวคิดต่างๆ มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ประโยชน์ใช้สอยอย่างเต็มที่และลดปัญหาทัศนอุจาด/มลทัศน์ (Visual Pollution) เช่น ใช้เป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เส้นทางท่องเที่ยวโดยการเดิน (Walking Tour), เส้นทางจักรยาน (Bike way), การลดหลั่นของลานกิจกรรมริมน้ำในแต่ละระดับ การปลูกต้นไม้ และการนำเสนอกิจกรรมในแต่ละพื้นที่เพื่อให้สัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบ เสมือนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน (ดูสวนสาธารณะเบอร์ซี ประกอบ)

3. - 4. แสดงภาพบรรยากาศการใช้พื้นที่ริมแม่น้ำแซน ตั้งแต่อดีต ภาพ 3. คือพื้นที่ริมน้ำส่วนหนึ่ง เป็นตลาดนัดหนังสือเก่า ซึ่งกิจกรรมนี้ยังคงอยู่จนปัจจุบัน

Typologie des quais de Paris, par François Grether et Jacqueline Osty. Cette approche comparative révèle la diversité des figures d'aménagement et la variété des effets produits.

5. แสดงลักษณะแนวคิดในการออกแบบ ท่าเรือ (Quai) ต่างๆ ริมน้ำแซน ที่ตัดทอนเป็น Terrace ทำให้เกิดการใช้อยู่พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

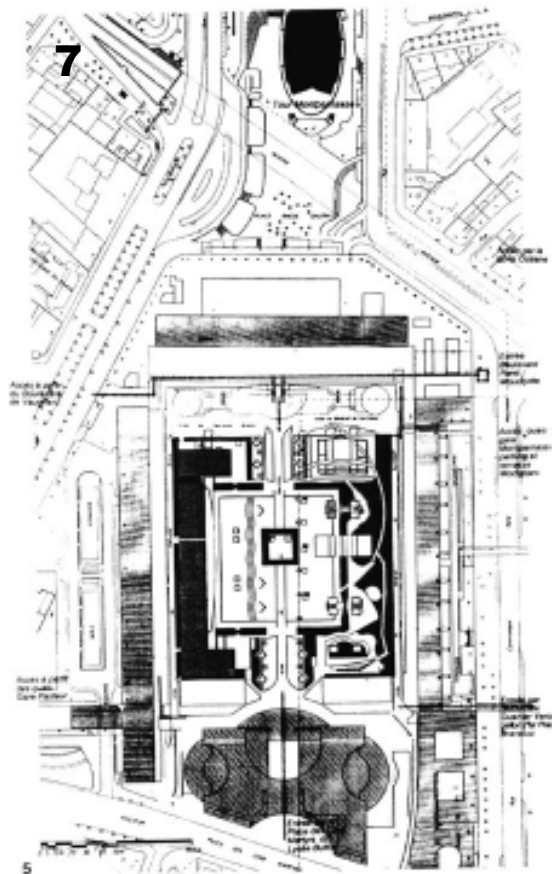
6. รูปตัดแสดงการใช้อยู่พื้นที่ ริมน้ำแซน แบบ Multilayer Space-use เป็นส่วนพักผ่อน เส้นทางรถไฟใต้ดิน ระบบสาธารณูปโภค และ ระบบกันน้ำท่วม

สวนแอตแลนติก (Jardin Atlantique)

ตั้งอยู่บนสถานีรถไฟแกร์มองปาร์นาสส์ (Gare Monparnasse) (โซน 14-15) ซึ่งเป็นสถานีรถไฟหลักสำคัญทางด้านใต้ของกรุงปารีส พื้นที่รอบๆ เป็นย่านพาณิชยกรรมหนาแน่น มีพื้นที่สีเขียวอยู่ตามเครือข่าย พื้นที่สีเขียวของเมืองแต่เมื่อนับวันเมืองขยายตัวขึ้น การขาดแคลน พื้นที่สีเขียวในบริเวณนี้ได้รับการแก้ปัญหาโดยการร่วมกันของภาครัฐและเอกชน (Public-Private Partnership-PPP) กำหนดให้การใช้พื้นที่เหนือสถานีเป็นสวนสาธารณะลอยฟ้าขนาดใหญ่ (พื้นที่ 22,000 ตารางเมตร หรือประมาณ 13 ไร่ 3 งาน) มีกิจกรรมทั้ง Active และ passive อันได้แก่ส่วนสนามกีฬา สโมสรกีฬา ส่วนพักผ่อนหย่อนใจที่มีบรรยากาศธรรมชาติ ในแนวคิดที่พยายามหา มาแทนที่ความขาดของชุมชนบริเวณนั้น เช่น การนำทุ่งหญ้า น้ำตกจำลอง รูปทรงของคลื่นและรูปทรงธรรมชาติ, พิพิธภัณฑ์ที่บริหารโดยเทศบาล กรุงปารีส แนวคิดเหล่านี้ขัดเซยความต้องการของประชาชนในบริเวณนี้ ที่ขาดแคลนและห่างไกลธรรมชาติ ในขณะเดียวกันสามารถใช้ประโยชน์ของพื้นที่สถานีรถไฟอย่างอเนกประสงค์ ในอีกระดับหนึ่งส่งเสริมซึ่งกันและกัน ช่วยให้เครือข่ายพื้นที่สีเขียวมีความสมบูรณ์เหมาะสมกับความหนาแน่นของจำนวนประชากรและการใช้ที่ดินมากขึ้น

7. ผังส่วนหลังคาของสถานีรถไฟแกร์มองปาร์นาสส์ ที่เป็นที่ตั้งของ สวนสาธารณะแอตแลนติก (Jardin Atlantique)

8. ทางขึ้นสวนสาธารณะแอตแลนติกเป็นลิฟท์ขึ้นลงและทางเดินลอยฟ้า

9. ภาพโดยรวมบรรยากาศของสวนสาธารณะแอตแลนติก

10. รูปตัดแสดงการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพของพื้นที่สถานีรถไฟแกรนด์ปาร์นาสส์

โครงการ Viaduc des Arts / La Promenade Plantée

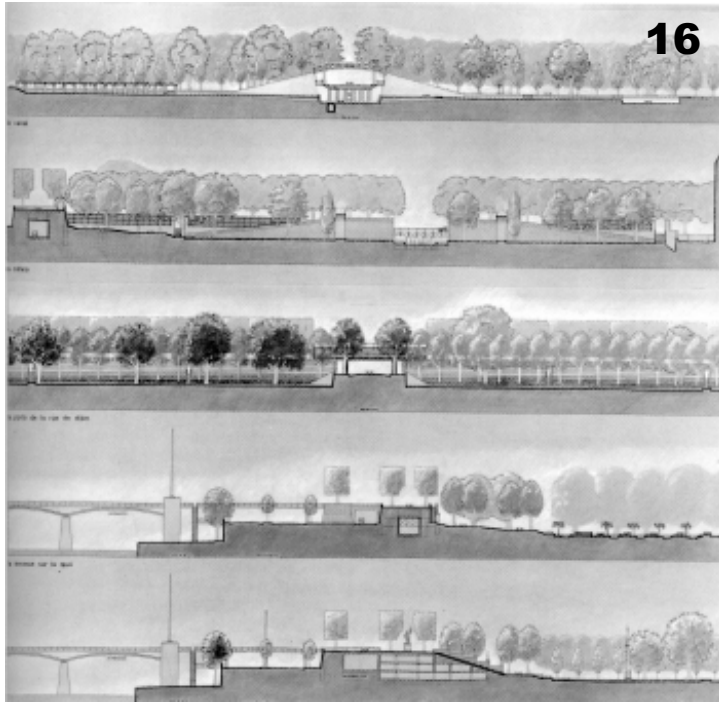
พื้นที่นี้เดิมเป็นทางส่งน้ำ (Viaduct) โบราณ มีลักษณะเป็นซุ้มกำแพงสูง กั้นพื้นที่เป็นแนวยาวกว่า 800 เมตร เป็นโครงสร้างขนาดใหญ่ยาวที่ถูกกละเลยก ตั้งอยู่ในโซน 12 ของกรุงปารีส ปัจจุบันพื้นที่นี้ถูกวางแผนพัฒนาการใช้พื้นที่ ใน 2 ระดับ ระดับบนสันของแนวเส้นทางส่งน้ำ ถูกพัฒนาเป็นพื้นที่สวนสาธารณะ ลักษณะสวนสาธารณะแนวยาว (Linear Park) เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจให้กับชุมชน ส่วนระดับพื้นที่ใต้แนวซุ้มกำแพงถูกพัฒนาเป็นร้านค้าระดับหรู โชว์รูมเฟอร์นิเจอร์ และออกแบบตกแต่งภายในให้มีความสวยงามมีชีวิตชีวา และนำผลประโยชน์เป็นรายได้สู่ย่านนี้ ส่วน La Promenade Plantée เป็นส่วนต่อขยายของโครงการ Viaduc des Arts แต่เป็นการก่อสร้างรูปแบบซุ้มกำแพงขึ้นมาใหม่ต่อไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร โดยยึดแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาเช่นเดียวกับโครงการเดิม

พื้นที่บริเวณถนน Boulevard D' Richard Lenoir ถึงบริเวณ Place de la Bastille

กึ่งกลางของถนนริชาร์ดเลอโนร์ (Boulevard D'Richard Lenoir) ส่วนที่ติดกับบาสติล (Place de la Bastille) นี้ เดิมเป็นคลองระบายน้ำและคลองขนส่ง (คลองแซงต์มาร์แตง - Saint Martin) เพื่อเชื่อมออกสู่แม่น้ำแซน มีการประกวดแบบพัฒนาใช้พื้นที่คลองนี้ เพื่อเป็นพื้นที่สวนสาธารณะ โดยยังคงประโยชน์ของการใช้สอย และกิจกรรมขนส่งของคลองเดิมอยู่ รูปแบบการพัฒนาพื้นที่นี้มีลักษณะเป็นโครงสร้างคลุมคลองเดิมมีเปิดให้อากาศและแสงถ่ายเทเป็นจุดๆ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ จัดกิจกรรมตลาดนัดเป็นภูมิทัศน์ถนน (Streetscape) ที่ส่งเสริมความสวยงามของถนนและย่านนี้

11. ภาพสวนสาธารณะลอยฟ้า ที่มีลักษณะเป็นส่วนสาธารณะเป็นแนวยาวบริเวณส่วนบนของ Viaduc des Art
12. การพัฒนาพื้นที่ด้านล่างของ Viaduc des Art เป็นร้านค้าหรูๆ แก้ปัญหาการเป็นแหล่งเสื่อมโทรมของพื้นที่
13. ส่วนสาธารณะด้านบนคลองแซงต์มาร์แตงส่วนใกล้กับบาสติล
14. แสดงรูปตัด การใช้ประโยชน์พื้นที่กึ่งกลางถนนริชาร์ดเลอโนร์ ส่วนล่างเป็นคลองแซงต์มาร์แตง ใช้เป็นทางระบายน้ำและการจราจรขนส่งของเมือง ส่วนบนเป็นส่วนสาธารณะและ พื้นที่นอกประสงค์ของย่านบาสติล

16

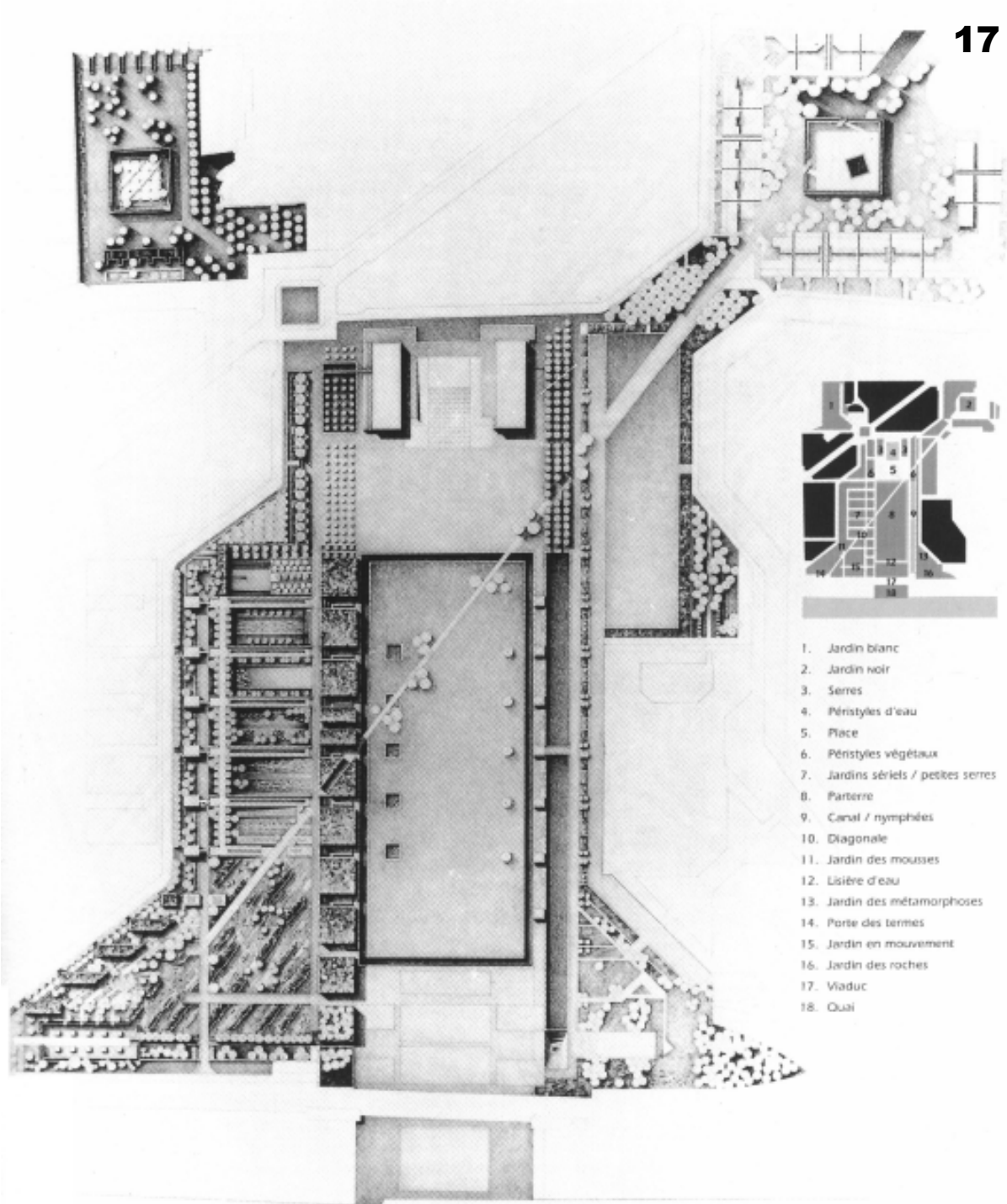

15

โครงการสวนสาธารณะเบอร์ซี และอังเดรซีตรอง (Le Parc de Bercy / Parc Andre Citroen)

สวนสาธารณะทั้ง 2 แห่ง มีลักษณะที่คล้ายกันหลายประเด็น กล่าวคือ เกิดขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกัน เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1992-93 จากการประกวดแบบมีพื้นที่ 130,000 และ 140,000 ตารางเมตร (ประมาณ 81 ไร่ 1 งาน และ 87 ไร่ครึ่งตามลำดับ) โครงการตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ถูกกละเลยมานาน เนื่องจากการเติบโตและขยายตัวของเมือง โดยพื้นที่ตั้งของสวนสาธารณะเบอร์ซีเดิมเป็นที่ตั้งของโกดังเก็บไวน์ ส่วนสวนสาธารณะอังเดรซีตรองเป็นโรงงานผลิตรถยนต์ซีตรอง ทั้ง 2 แห่งตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำแซนในเขตใกล้ขอบเขตเมืองทางด้านตะวันออกและตะวันตก (โซน 12 และ โซน 15 ตามลำดับ) นโยบายหลักของกรุงปารีส คือต้องการพัฒนาพื้นที่ที่ถูกกละเลยมานานให้กลับคืนสู่ชีวิตให้เป็นพื้นที่พักอาศัยหนาแน่น เพื่อดึงชีวิตชีวาเข้าสู่กรุงปารีสอีกครั้ง กิจกรรมภายในสวนสาธารณะจึงถูกเสนอโดยเน้นกิจกรรมทางสังคม การมีกิจกรรมร่วมกันของผู้คนในย่านนั้นเป็นพื้นที่สีเขียวเปิดโล่งท่ามกลางความหนาแน่นของอาคาร นำชีวิตสู่พื้นที่ที่เสื่อมตายนแล้ว (Revitalization) รูปแบบของสวนสาธารณะเป็นรูปแบบทันสมัยเสริมแนวความคิดในการออกแบบที่น่าสนใจ แต่ประเด็นสำคัญการเสนอใช้พื้นที่เหล่านี้มีความเป็นไปได้ทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์ และสอดคล้องกับความต้องการทางสังคมในการได้มาซึ่งพื้นที่สวนสาธารณะและพื้นที่เปิดโล่งในขณะเดียวกันที่ได้ผลประโยชน์จากพื้นที่พักอาศัยโดยรอบเป็นแนวคิดในการพัฒนาที่พึ่งพาสอดคล้องกันเป็นอย่างดี

15. สวนสาธารณะเบอร์ซี ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่โกดังเก็บไวน์ ตั้งอยู่ในตำแหน่งโซน 12 ของกรุงปารีส

16. รูปตัดแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ติดกับริมแม่น้ำแซนของสวนสาธารณะเบอร์ซี

17. สวนสาธารณะอังเดรซีตรองซึ่งเดิมเป็นพื้นที่โรงงานผลิตรถยนต์ซีตรอง แสดงส่วนประกอบของสวน และตำแหน่งโซน 15 ของกรุงปารีส

19

โครงการพัฒนาบริเวณสถานี (Terminal Facilities) - สถานี Pont de Neuilly และสถานี Esplanade de la Defense

ทั้งสองสถานีตั้งอยู่บนเส้นทางรถไฟใต้ดินสายตะวันออก-ตะวันตก จาก Chateau de Vincennes ไปยัง Esplanade de La Defense มีการใช้พื้นที่เหนือสถานีเป็นลาน (Plaza) เพื่อพักผ่อนหย่อนใจมีสระน้ำพุ และมีการปลูกพืชพรรณสวยงาม เป็นส่วนเชื่อมต่อกับสถานีรถประจำทางและส่งเสริมความโอเอียงสวยงามแก่แนวแกนของหนึ่งในอนุสรณ์สู่อากาศของประธานาธิบดี มิทเตอร์รองด์ คือ จากซุ้มประตูชัย (Arc de Triomphe) ไปยังอาคาร La Grande Arche ในส่วนบริเวณลาเดอฟอง (La Defense) แนวทางพัฒนาพื้นที่นี้ยังส่งเสริมให้เป็นศูนย์ (Node) ของกิจกรรมเมืองทางด้านการสัญจร มีที่จอดรถ แบบจอดแล้วจร (Park 'n' Ride) สอดคล้องกับบริเวณย่านธุรกิจการค้า และพาณิชย์กรรมตลอดแนวแกนสองฝั่งแกนนี้อีกด้วย

18

18. ภาพแสดงการจราจรและเส้นทางรถไฟ ที่เชื่อมระหว่างส่วนเมืองปารีส และลาเดอฟอง บนแนวแกนระหว่าง 2 ซุ้มประตู (ซุ้มประตูชัย - อาคาร La Grande Arche)

19. การใช้พื้นที่ส่วนบนของสถานีรถไฟใต้ดิน Pont de Neuilly เป็นศูนย์กลางของการสัญจรเชื่อมต่อระหว่างระบบต่างๆ

188

บทสรุป

จากกรณีศึกษาี้ หากนักออกแบบกายภาพของโครงการต่างๆ นำแนวคิดและรูปแบบของการพัฒนาเมืองของนครปารีสมาศึกษาและปรับใช้อย่างเหมาะสมกับการพัฒนาพื้นที่ที่ถูกกลืนของกรุงเทพมหานคร เช่นพื้นที่ทางยกระดับ ทางรถไฟ ล้ำคลองแม่น้ำ สถานีขนส่ง ฯลฯ ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาโครงการด้านต่างๆ ควบคู่กันไป โดยยึดหลักการใช้สอยพื้นที่หลากหลายระดับ (Multilayer space-use) และเอนกประสงค์ก็ที่จะทำให้กิจกรรมเมืองที่หนาแน่นนั้นถูกจัดระเบียบ สร้างสภาพแวดล้อมอันเอื้ออำนวยส่งผลต่อคุณภาพชีวิต และความงามของเมือง และเป็นการใช้สอยพื้นที่อย่างคุ้มค่าสอดคล้องกับสภาพการทางเศรษฐกิจ เป็นการมองสู่เมืองรูปแบบใหม่ในอนาคต

บรรณานุกรม

1. Vague Oceane : Jardin Atlantique, dalle Montparnasse. *Techniques & Architecture*. France, September 1995, No. 422 p.51
2. Paris Projet : Espaces Publics, *Paris Projet* Numero 30-31. France
3. Marielle Hucliez, *Jardins et Parcs Contemporains - France.*, Telleri, Paris, France
4. *Parcs & Promenades de Paris* - Les editions du Demi-cercle. Pavillon de L'Arsenal
5. *Development and Town Planning - French Know-how*. Ministry of Public Works, Transport and Housing
6. *Paris Pages*. Web-pages URL : <http://www.paris.org/>

หมายเหตุจากผู้เขียน - ขออภัยหากใช้คำอ่านภาษาไทยกำกับชื่อสถานที่ที่เป็นภาษาฝรั่งเศสคลาดเคลื่อน และเพื่อหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดดังกล่าวจึงขอใช้ชื่อสถานที่ที่หากไม่เป็นที่รู้จักกันดีเป็นภาษาฝรั่งเศส โดยไม่มีคำอ่านภาษาไทยกำกับ